

Audronė Razmantienė, Vida Marcišauskaitė,
Jurgita Petrauskaitė, Asta Leskauskaitė

Lietuvių kalba 9

Vadovėlis. Pirmoji knyga

Turinys

Įvadas • 4

1 skyrius. Kartojimas • 5

- 1 pamoka.** Klausymosi gebėjimų įtvirtinimas • 6
- 2 pamoka.** Taisyklingos tarties reikalavimų kartojimas • 9
- 3 pamoka.** Morfologijos kartojimas: kalbos dalys • 13
- 4 pamoka.** Morfologijos kartojimas: žodžių daryba ir rašyba • 18
- 5 pamoka.** Sintaksės kartojimas: sakinio dalys ir sakinyš • 22
- 6 pamoka.** Pasirengimo rašymo užduotims kartojimas • 26
- 7 pamoka.** Rašymo užduočių aptarimas: juodraščių tobulinimas • 30
- 8 pamoka.** Kartojimo skyriaus apibendrinimas • 34

2 skyrius. Kalba kaip socialinis kultūrinis reiškinyš • 43

- 1 pamoka.** Kalba – pasaulio atspindys • 44
- 2 pamoka.** Kalba – gyvas organizmas • 50
- 3 pamoka.** Lietuvių kalbos išskirtinumas • 54
- 4 pamoka.** Senieji lietuviški raštai ir jų kultūrinis kontekstas • 59
- 5 pamoka.** Ryškiausios senųjų raštų kalbos ypatybės • 66
- 6 pamoka.** Grupinė kūrybinė užduotis: pranešimas apie kalbą • 72

3 skyrius. Kalbėjimas • 79

- 1 pamoka.** Bendravimo situacijos ir viešasis kalbėjimas • 80
- 2 pamoka.** Viešoji kalba • 87
- 3 pamoka.** Rengimasis viešajai kalbai • 96
- 4 pamoka.** Rengimasis viešajai kalbai. Medžiagos rinkimas • 101
- 5 pamoka.** Rengimasis viešajai kalbai. Įžanga • 107
- 6 pamoka.** Rengimasis viešajai kalbai. Pabaiga • 113
- 7 pamoka.** Mokomės sakyti viešąją kalbą • 118
- 8 pamoka.** Kalbos sakymas ir įsivertinimas • 125

4 skyrius. Kirčiavimas • 131

- 1 pamoka.** Priegaidžių skyrimas • 132
- 2 pamoka.** Kaitomųjų kalbos dalių kirčiavimas • 137
- 3 pamoka.** Kaitomųjų kalbos dalių kirčiavimas • 142
- 4 pamoka.** Mokomės kirčiuoti be klaidų • 146
- 5 pamoka.** Mokomės kirčiuoti be klaidų • 151
- 6 pamoka.** Naujų kirčiavimo įgūdžių įtvirtinimas • 155

5 skyrius. Skaitymas • 161

- 1 pamoka.** Skaitome negrožinius tekstus: viešoji kalba • 162
- 2 pamoka.** Skaitome negrožinius tekstus: mokslo populiarusis straipsnis • 167
- 3 pamoka.** Skaitome negrožinius tekstus: recenzija • 172
- 4 pamoka.** Skaitome negrožinius tekstus: interviu • 177
- 5 pamoka.** Skaitome negrožinius tekstus: laiškas • 182
- 6 pamoka.** Taikome suvokimo strategijas: kūrybinės užduotys • 188

Priedai • 201

1 pamoka • Klausymosi gebėjimų • įtvirtinimas

- Prisiminsime, koks klausymasis yra aktyvus.
- Pakartosime pagrindinius elementus, padedančius suvokti klausomą tekstą.
- Parengsime klausymosi įsivertinimo lentelę.

Jeigu kas nors paklaustų, kokia kalbine veikla – kalbėjimu, klausymu, rašymu, skaitymu – daugiausia užsiimate kasdien, ką atsakytumėte?

- Pabandykite įvertinti kiekvienos kalbinės veiklos dažnumą savo kasdienybėje procentais ir užsirašykite.
- Kaip manote, ką iš klausimą atsakytų jūsų tėvai, kiti artimieji? (Nepamirškite namie savo spėjimo patikrinti – paklauskite!)
- Pasiteiraukite draugų, kokia kalbinė veikla yra dažniausia, jų nuomone.
- Prisiminkite, kurios veiklos tobulinimui ir mokymuisi skyrėte daugiausia dėmesio? Kaip manote kodėl?

Klaūsimasis yra gana sudėtinga veikla, procesas, kurio reikia mokytis. Geru klausytoju tampa po ilgų ir net varginančių pastangų. Argi lengva klausytis kalbėtojo, kuris kalba monotoniškai ar neįdomiai, nesuprantamus dalykus?.. Tačiau tie, kurie išmoksta klausytis, ne tik geriau supranta aplinkinį pasaulį, bet dažniau išvengia ir konfliktų. O kai kurie mokslininkai teigia, kad tikras klausymasis yra labai aktyvus procesas, kurio metu padažnėja širdies ritmas ir kvėpavimas, pakyla net kūno temperatūra...

1. Prisiminkite, aptarkite ir paaiškinkite, kuo skiriasi du veiksmi – girdėti ir klausytis. Pateikite pavyzdžių.
2. Susiskirstę grupėmis prisiminkite ir aptarkite, kaip pasiekti, kad klausymasis taptų veiksmingesnis.
 - 2.1. Grupių pasiūlytus būdus pristatykite klasei ir surašykite lentoje.
 - 2.2. Pasitikrinkite, ar lentoje surašyti šie punktai: pasižymėti svarbiausius teiginius, užsirašyti pagrindinę mintį, pasižymėti nežinomus ar nesuprantamus žodžius (frazes), pasižymėti savo pastabas ar mintis.
 - 2.3. Pasvarstykite, kaip ir kodėl kiekvienas būdas padeda įdėmiau klausytis ir suprasti klausomą tekstą.
 - 2.4. Atlikdami kitas užduotis pasitikrinkite, ar šie būdai veiksmingi. Kurie iš jų jums asmeniškai priimtinausi?
3. Žiūrėdami 2010 m. rugsėjo 1-osios koncerto „Beauštanti aušrelė“ vaizdo įrašo ištrauką atidžiai pasiklausykite švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus sveikinimo kalbos, pasakytos per šį koncertą. Jei naudotis vaizdo įrašu neturite galimybių, įdėmiai pasiklausykite šios kalbos, skaitomos mokytojo.

Atliekame

Švietimo ir mokslo ministro sveikinimas koncerto „Beauštanti aušrelė“ dalyviams

2010-09-01

Mieli moksleiviai, tėveliai ir mokytojai!

Kasmetė mokslo metų pradžia, kurią šiandien švenčiame, iš tiesų niekada nepasikartoja. Ar žengiate į pirmąją, ar į dvyliktą klasę, kitas rugsėjis bus jau kitoks. Gal tas pats kabinetas, tačiau naujas mokytojas; gal tie patys klasės draugai, bet nauja draugystė; gal tie patys auklėtiniai, o nauji klausimai ir idėjos.

Todėl kiekvieną iš jūsų – visą Lietuvos mokyklos bendruomenę – kviečiu išgyventi naujumo ir netikėtumo džiaugsmą. Atradimo džiaugsmą, kurio kupinas pažinimo ir mokymosi pasaulis. Kūrybos džiaugsmą, kuris kyla, kai malšiname smalsumo ir supratimo troškulį. Raginu anapus mokyklos išstremti nuobodulį ir niurzgulį, net jei šaltas lietus verčia ilgėtis vasaros.

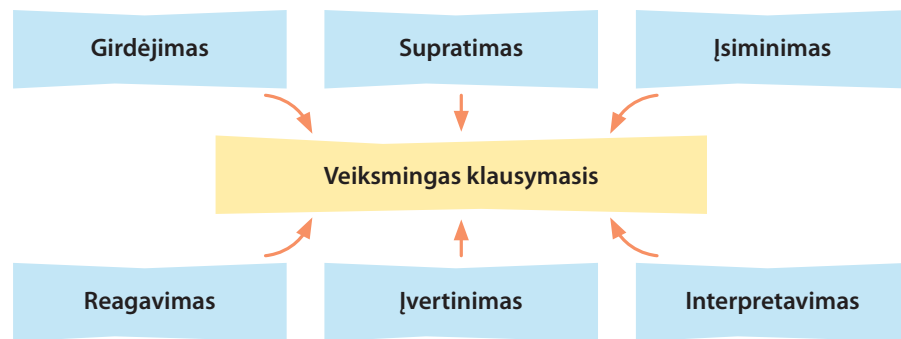
O kad prasmės jausmas ir pastangų vaisiai įkvėptų ir tėvus, ir mokytojus, turime aiškiai matyti mūsų visų bendrą tikslą – kiekvieno vaiko, kiekvieno moksleivio sėkmę. Esame skirtingi, todėl ir sėkmė įvairi. Vienas laimės fizikos olimpiadą, o kitas – rašinių konkursą; vienas įveiks jaudulį garsiai skaitydamas eilėraštį, o kitas – tapimo suaugusiu krizę; vienas išmoks mesti tritaškius, o kitas pagaliau susiims ir kibs į mokslus. Svarbu, kad kiekviena sėkmė būtų pastebėta ir paskatinta – keltų džiaugsmą tiek mokykloje, tiek šeimoje.

Ta dažnai viešai net nematoma sėkmė, kuri asmeniškai svarbi augančiam žmogui, svarbi ir visuomenei. Todėl sieksime, kad mokytojui būtų padėkota už pastangas kiekvienoje moksleivio sėkmės istorijoje. Linkiu leisti į rugsėjo kelionę su jaunatviška nuostaba: kaip viskas nauja ir kaip viskas įdomu! O aš ją priimu kaip iššūkį toliau „ravėti“ tai, kas iš išorės kliudo mokyklai tapti kūrybos ir augančio sąmoningumo bendruomene. Skelbiu naujų mokslo metų pradžią. Su smagia pradžia visus!

Švietimo ir mokslo ministras Gintaras Steponavičius

4. Koks yra šios kalbos tikslas? Kam yra kalbama (kas yra kalbos konkretusis ir abstraktusis adresas)? Kokia yra kalbos tema? Kokia pagrindinė mintis? Išsiaiškinkite neaiškių žodžių, jei tokių pasitaikė, reikšmes.
5. Užrašykite kelis kalbėtojo teiginius savais žodžiais.
6. Apibendrinami klausymo ir suvokimo uždutis peržvelkite lentoje užrašytus veiksmingo klausymosi būdus ir juos papildykite, jei kas nors liko nepaminėta.
7. * Atidžiai pasižiūrėkite į Džudi Braunel (Judi Brownell) veiksmingo klausymosi modelio schemą. Pasitikrinkite, ar visus joje įvardytus veiksmingo klausymosi būdus paminėjote.

8. ** Papildykite šią schemą komentarais, apibūdinimais, detalėmis, kurios galėtų būti naudingos mokantis veiksmingai, aktyviai klausytis.

Apibendriname ir įsivertiname

- Prisiminkite visą pamokoje pakartotą informaciją apie klausymosi veiksmingumą. Dirbdami grupėmis parenkite klausymosi įsivertinimo lentelę:

Ar aš moku klausytis?

Klausydamas stengiuosi	Taip	Kartais	Ne

- Aptarę grupių siūlymus lentelę papildykite ir įsivertinkite savo klausymosi gebėjimus.

2 pamoka : Taisyklingos tarties reikalavimų kartojimas

- Aptarsime taisyklingos tarties svarbą.
- Pakartosime svarbiausius taisyklingos tarties reikalavimus.
- Įvertinsime savo tartį.

Garsiai, neskubėdami perskaitykite tekstą. Kodėl taisyklinga tartis yra svarbi? Pateikite savo argumentų (kontrargumentų).

Jei jūsų kalbos artikuliacija aiški, pastebėsite, kad žmonės kur kas mieliau ir noriau jūsų klausosi. Tingūs įpročiai, murmėjimas, vapėjimas ar nesuprantama tarsena ne tik sukuria skurdų, apgailėtiną įspūdį – jie gali net erzinti, sudaro nelaukiamą neigiamą nuomonę apie charakterį, išsilavinimą, gabumus. Jei žinote ar buvo kas nors sakęs, kad jus sunku suprasti, verta pasimokyti aiškios kalbos įgūdžių. Kad kiekviename žodyje išstartumėte visas priebalses, praktikuokitės liežuviumi, lūpomis ir dantimis.

Alvyda Jasiulionytė. *Dalykinės išvaizdos vadovas*. Vilnius: AJ Image Group, 2008.

Įvardykite kelis, jūsų nuomone, taisyklingai (netaisyklingai) kalbančius žmones: mokytojus, aktorius, laidų vedėjus, politikus ir pan. Paaiškinkite, kodėl taip manote.

Aiškais sakiniais, sklandžiai ir įtikinamai savo mintis reiškiantį žmogų klausytojui suprasti lengva. Kalbant viešai (per radiją, televiziją, pristatymą, skaitant pranešimą, diskutuojant, vaidinant, dalyvaujant verslo derybose ir pan.) svarbu lėtoku tempu, raiškiai ir taisyklingai tarti garsus, nešaukti, vengti pertarų, daryti logines ir psichologines pauzes, sakinio pabaigoje balsą nuleisti. Reikėtų vengti ir kitoms kalboms (pavyzdžiui, anglų)

Gilnamės ir suvokiame

Apibendriname ir įsivertiname

Pasakojimo vertinimo kriterijai

Kriterijus		Aprašas (kas gerai, ką dar reikėtų tobulinti, ko reikėtų vengti)
Turinys	Pavadinimas	
	Rašymo tikslas ir adresatas	
	Pagrindinė mintis	
	Pagrindinės minties plėtotė	
Sandara	Įžanga	
	Dėstymas	
	Pabaiga	
Kalbinė raiška (stilius, žodingumas)		
Raštingumas	Žodynas ir gramatika	
	Rašyba	
	Skyryba	

- Išsiaiškinkite savo darbo stipriąsias ir silpnąsias puses. Remdamiesi darbo rezultatais ir vertinimu, su klasės draugais ir mokytoju aptarkite, ką dar turėtumėte pakartoti, išmokti ar pagilinti.
- Parenkite savo gebėjimų tobulinimo planą ir bandykite jo laikytis. Metų pabaigoje dar kartą įsivertinsite ir pamatysite, ar padarėte pažangą.

Užduočių bankas

1. Pakartokite kalbos dalis.

- 1.1. Perskaitykite tekstą ir išrašykite po du daiktavardžius, veiksmažodžius (neasmenuojamas veiksmažodžio formas), būdvardžius, skaitvardžius, įvardžius,rieveksmius.
- 1.2. Prie kiekvieno išrašyto žodžio (kalbos dalies) nurodykite, kuo jis kaitomas.
- 1.3. Apsikeiskite su klasės draugu sąsiuviniais ir patikrinkite, ar užduotis atlikta teisingai.
- 1.4. Išrašykite iš teksto 2–3 atvejus, kai jums sudėtingiau nustatyti, kuriai kalbos daliai priskirti žodj. Aptarkite tuos žodžius klasėje, pasvarstykite, kodėl buvo sudėtinga nusakyti, kuri tai kalbos dalis.
- 1.5. * Raskite ir išrašykite iš trečios pastraipos paskutinių trijų sakinių nekaitomas kalbos dalis, jas įvardykite.

Žinoma, kai tau dar nėra devyniasdešimt, mąstyti apie gyvenimo laikinumą – nelabai tinkamas užsiėmimas. Bet ką daryti žmogui, nuveikusiam viską, kad įvyktų stebuklas, ir jo nesulaukusiam?

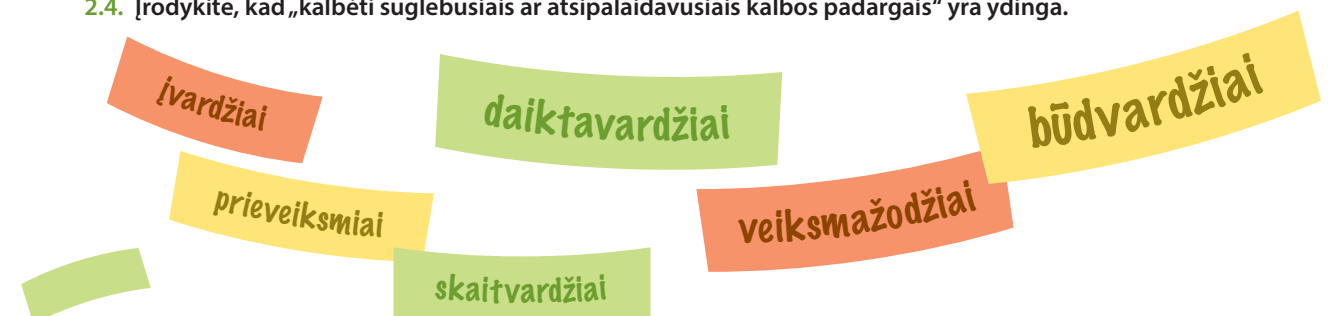
Daugybė mokslininkų visais laikais bandė suprasti, kaip žmogus mąsto. Sukurta gausybė teorijų, ne vieną iš jų tenka kalti mokykloje. Deja, netgi tie, kurie tas teorijas puikiai įvaldo, mąstyti neišmoksta. Atrodo, reikia dar kažko, kas verstų tą ant pečių esantį katiliuką, kurį dauguma žmonių vadina galva, virti. Ir ne tik virti, bet ir garuoti.

Įsižiūrėkite į giliai susimąsciusį žmogų, ypač virš jo galvos. Virš paties viršugalvio kartkartėmis pasirodo garų debesėliai. Vos matomi, mažičiai, dešimties centų monetos dydžio. Jie kyla į viršų ir pranyksta. Ne vienas mokslininkas netgi bandė surasti galvoje skylutes, pro kurias garai išeina. Deja, nieko nerado. Matyt, tos skylutės labai mažos. Tačiau aišku, kad garų debesėliai pasirodo tik tada, kai žmogus labai susimąstęs.

Pagal Gendrutį Morkūną (*Vasara su katšuniu*.
Vilnius: Aštuntoji diena, 2015, p. 41)

2. Perskaitykite interviu su Lietuvos muzikos ir teatro akademijos docente Irena Kruopiene ištrauką ir ją aptarkite.

- 2.1. Pasvarstykite, kodėl „netaisyklinga tartis krinta į akis pirmiausia“.
- 2.2. Įvardykite ryškiausias būsimų aktorių daromas tarties klaidas.
- 2.3. Padiskutuokite, ar iš tikrųjų tarmės ypatybės visada yra tarties klaidų šaltinis. Savo nuomonę pagrįskite.
- 2.4. Įrodykite, kad „kalbėti suglebusiais ar atsipalaidavusiais kalbos padargais“ yra ydinga.

Mokymasis nesibaigia akademijoje

– Turbūt per kiekvieną spektaklį aktoriai padaro kirčiavimo ar gramatikos, leksikos klaidų, tačiau dažniausiai išsiskiria jaunieji aktoriai – ydinga tartimi. Ar aš klystu?

– Tartis ir kirčiavimas – kietas riešutėlis. Dažnas suklystam, – ne išimtis ir aktoriai, tik jų klaidos labiau pastebimos. Paprastai iš televizijos, radijo, teatro žiūrovai ir klausytojai tikisi pavyzdinės kalbos, deja, išgirsta ne visada. Pasitaiko visko – kalbos kultūros, žodyno, kirčiavimo netikslumų, bet netaisyklinga tartis krinta į akis pirmiausia. Tik nenorėčiau apibendrinti ir visos bėdos suversti jauniems aktoriams. Yra daug sąmoningo ir kalbai neabejingo jaunimo. Na, kad ir toks pavyzdys. Prieš keletą metų vienam LMTA būsimųjų aktorių kursui kažkodėl į programą nebuvo įtrauktas tarties ir kirčiavimo kursas. Patys kreipėsi į dekanatą, prašydami, kad toks kursas būtų. Yra buvę atvejų, kad, pasibaigus kursui (akcentologija aktoriams dėstoma 6 semestrus), studentai norėjo dar tęsti. Tai mane labai maloniai nustebino.

– Kai kurie taria taip, tarsi būtų patyrę visų iš karto tarmių įtaką, maža to, dar persiėmę žargonu. Balsiai ir dvibalsiai skamba taip, tarsi įprastinė mūsų kalbos fonetika būtų gerokai pakitusi.

– Visada labai džiaugiuosi sužinojusi, kad kurse yra tarmiškai kalbančių žmonių. Kartais jie nedrąsiai prisipažįsta, kad tarmės ypatybės yra jų netaisyklingos tarties ir kitų blygybių šaltinis. Labai stengiuosi, kad tokio požiūrio kuo greičiau atsikratytų ir savo tarmę puoselėtų kaip vertybę. Bendrinę tartį reikia lavinti ir ją nesunkiai gali išmokyti bet kurios tarmės atstovai. Reikia tiesiog norėti išmokyti. O tie, kurie nenori, dažniausiai ir kalba taip, kaip jūs apibūdinote – tarsi patyrę visų tarmių įtaką, nors nemoka nei tarmės, nei bendrinės kalbos.

– Kokios klastos tyko jaunimo, besimokančio taisyklingai tarti ir kirčiuoti? Ar *ė* – klastingiausias padaras? Sunku artikuliuoti?

– Kai su studentais susitinkame pirmą kartą, visada klausiu, ką jie mano apie savo tartį, kas gera jų kalboje, o kas taisytina. Dažniausiai atsakoma, kad tai – ilgųjų ir trumpųjų balsių (tarp jų, be abejo, *ė* ir *o*) tarimas. Iš tiesų taip yra, bet čia ne tik aktorių bėda. Pastaruoju metu pastebima jaunimo mada ar maniera kalbėti suglebusiais ar atsipalaidavusiais kalbos padargais. Taip kalbėdamas ilgųjų balsių niekaip neištarsi. Dar daugiau – nebeištariami ištisi skiemenys, ypač galūnėse. <...>

<http://lzinios.lt/lzinios/Kultura-ir-pramogos/scenoje-atsipalaidavusiais-kalbos-padargais/223879>

3. Perskaitykite tekstą ir atlikite nurodytas užduotis.

3.1. Aptarkite paryškintų žodžių tartį.

3.2. Nurodykite, kuriame skiemenyje kirčiuosite pabrauktus žodžius.

3.3. Remdamiesi sakiniu „Šis sensta ir yra.“ įrodykite kirčio svarbą žodžio reikšmei.

3.4. Garsiai, taisyklingai ir raiškiai perskaitykite tekstą.

3.5. * Įvertinkite savo draugo(-ų) perskaitytą tekstą tarties taisyklingumo atžvilgiu. Nurodykite pastebėtus trūkumus.

Kinas turi **kūną** – kino **juostą** arba **kitą** formatą. Šis sensta ir yra. Net skaitmeninės **technologijos** nėra amžinos. Todėl išlieka tos vertybės, kurios geba prasiskverbti iki reiškinų gelmės ir turinio. Jos liečia ir techninius **aspektus**, garsiausių kino operatorių **atradimus**, specialiuosius **efektus**, režisūrinius **sprendimus** pasakoti istorijas taikant kitas naratyvo **metodikas**. Visais laikais žmonės **mylėjo**, kentėjo, jautė **vienatvę**. Visais istorijos tarpsniais didžiųjų **kovų arena** buvo ir liko žmogaus siela. Šis lygmuo yra universalus. Jis pažeidžiamas, kai **kine** ima dominuoti formalioji jo pusė: specialieji **efektai**, **kostiumai**, grimas. Dažnai būtent jie atitolina laiko **refleksijos** galimybę. Juk paprastai, kalbėdami apie praeitį, žvelgiame į ją iš nūdienos pozicijų. Praeitis mums svarbi tiek, kiek skatina **apmąstyti** universaliuosius klausimus.

Nepamirškime, kad **viskas** jau seniai atrasta. Hipertrofuotas šių dienų noras **siekti** naujumo turi ir negatyvų griovimo atspalvį. Kas gi naujo gali būti pasakyta apie žmogaus **gyvenimą**? Tai, kad jis prasideda **gimimu**, o baigiasi mirtimi? Geriausi kino pavyzdžiai **liudija** galimybę išskverbti į žmogaus vidų, atskleisti jo daugialypę prigimtį. Apie tokius **filmus** kalbame ir po penkiasdešimties, ir po šimto metų. Kalbame apie tai, kas lieka, ne apie tai, kas praeina.

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-05-02-grazina-arlickaite-visais-istorijos-tarpsniais-didziuju-kovu-arena-buvo-ir-liko-zmogaus-siela/143704>

4. Surašykite stulpeliu žodžius: *devyniasdešimt, užsiėmimas, nesulaukusiam, gausybė, mokykloje, susimąščiusį, viršugalvio, dešimties, mokslininkas, debesėliai.*

4.1. Sutartiniais ženklais pažymėkite žodžių reikšmines dalis.

4.2. Nurodykite, kaip šie žodžiai sudaryti (darybos būdą). Šalia parašykite pamatinius žodžius.

4.3. Iš žodžių pasirinkite du, kurių rašyba jums atrodo sudėtingiausia. Patyrinėkite, kaip jų rašyba susijusi su daryba. Paaiškinimus užrašykite.

5. Perskaitykite tekstą ir atlikite užduotis.

5.1. Išrašykite žodžius, kuriuose yra paryškintų raidžių. Paaiškinkite tų raidžių rašybą.

5.1. Patyrinėkite, kelių žodžių rašybą aiškinote jų daryba, kiek kartų rašybą grindėte kaityba, o kiek – kitaip.

Tie, kurie bent kartą bandė pastumti šaldytuvą, žino, kad tai irgi velniškai sunkus darbas. Ypač kai tas šaldytuvus pusantrą karto už tave didesnis ir kai jame gausybė kumpių, pieno, varškės, žuvų, svogūnų, grybų, sulčių ir sūrio lazdelių. Bet kai šaldytuvą tereikia pastumti keletą centimetrų ir kai jį pastūmus įvyks stebuklas, tai padaryti vienas juokas. Bernardas šaldytuvą stumtelėjo taip energingai, kad jame kažkas nukrito ir sudužo. Nekreipdamas dėmesio jis šoko į virtuvės vidurį.

Šaldytuvą pastūmė tiek, kiek reikia, ir pačiu laiku. Saulės pluoštas, kaip visada tokiu laiku jau susiruošęs dingti, labai nustebo šį kartą savo kelyje sutikęs kažką netikėta. Akimirka abejojęs, jis užsoko ant balto šaldytuvo šono, slystelėjo kelis milimetrus juo ir... dingo. Šaldytuvus jam nepatiko. Nežinau, kodėl saulė nemėgsta šaldytuvų.

Gendrutis Morkūnas. *Vasara su katšuniu*. Vilnius: Aštuntoji diena, 2015, p. 36.

6. Parašykite žodžius skliaustuose nurodyta forma.

Po..... (nuūžti – veik. dal., būt. k. l., vyr. g., dgs. kilm.) lietu ir..... (užgriūti – veik. dal., būt. k. l., mot. g., vns. kilm.) šilumos, sodriai..... (sužaliuoti – būt. k. l. pad.) pievoms ir vasarajui,..... (šoktelėti – būt. k. l. pad.) daržams, kapinėse..... (suvešėti – veik. dal., būt. k. l., mot. g., vns. vard.) žaluma per dieną kitą niekur..... (neprapulti – veiksm. tar. n., dgs. 3 a.). Kad ir šį sekmadienį –..... (neišeiti – veiksm. ties. n., būt. k. l., vns. 2 a.) į Vabalių bažnyčią,..... (nesukalbėti – veiksm. ties. n., būt. k. l., vns. 2 a.) poterio tokioje pat šventoje vietoje – tarp..... (išsirikiuoti – veik. dal., būt. k. l., vyr. g., dgs. kilm.) kryžių, priešais koplyčią, ir..... (tvarkytis – veiksm. liep. n., vns. 2 a.). Ne, kažkas..... (patraukti – veiksm. ties. n., būt. k. l., vns. 3 a.) iš namų penktadienio pavakarę.

Algimantas Zurba. *...eina...* Vilnius: LRSL, 2000, p. 96.

7. Prisiminkite sakinį ir jo dalis.

7.1. Pabraukite sakinių gramatinius centrus (veiksnį – vienu brūkšniu, tarinį – dviem brūkšniais) ir nurodykite sakinių rūšį (vientisinis, sudėtinis).

7.2. 2-ojo sakinio žodžius pažymėkite sutartiniais sakinio dalių ženklais.

7.3. Prisiminkite, kaip sudaromi žodžių junginiai. Kokie galimi žodžių siejimo žodžių junginiuose būdai?

7.4. Tekste suraskite kiekvieno žodžių siejimo junginyje būdo pavyzdžių.

7.5. Išrašykite visus 7-ojo sakinio žodžių junginius.

(1) Šlapiuose akivaruotuose pelkės pakraščiuose auga penkiapirščiai, žydi baltos širdžialapės. (2) Kemsyne tebekreža susiraitę neūžaugos berželiai, šaknimis siekiantys liūno vandenį. (3) Lengvas vėjukštis plaka retas plonas pelkės vikšvas. (4) Kemsyno kampe auga ryjanti muses saulašarė. (5) Česius kartą atvėrė suskiausčius jos žiedlapius, ir Milda pamatė žiedo klijuose musės sparnelį, pusę krūtinėlės ir galvą. (6) Liulančiais tarpulomiais Milda pereina pelkę, švylėtą kemsyną. Rudame variniame lomų vandenyje plaukia vieniši debesys, lėtai slysdami veidrodiniu nejudančiu vandens paviršiumi. (7) Mieguistai virpa saulėje drėgnas, nuo gailių kvapo kiek troškus durpyno oras. (8) Degėsės pakraštyje ji sustoja, žiūrėdama pro medžius į šviečiančius Stašelio gonkus¹. (9) Pakalnėje, prie Stašelio namų, kokių aštuonerių metų baltaplaukė mergytė grėbliu kotu daužo šieno pradalges.

Vanda Juknaitė. *Šermenys (Šermenys. Stiklo šalis. Formulė)*. Vilnius: Alma littera, 2000, p. 129.

¹Gonka, gonkas, gonkai (svet. ntk.) – priebutis, veranda.